

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ВІРТУАЛЬНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Гура Т.Є.

Пріоритетним завданням вітчизняної системи вищої освіти є створення умов для формування висококомпетентного фахівця, якій не тільки досконало володіє професійними знаннями та вміннями, але і характеризується екстрафункціональними, понадситуативними, метакогнітивними властивостями, системоутворювальним з яких є професійне мислення - надскладний феномен, який сучасна психологічна наука визначає як вищий пізнавальний процес пошуку, виявлення та зняття проблемності (М.М. Кашапов), опосередковане та узагальнене відображення фахівцем професійної реальності (О.К. Тихомиров).

Здійснений ретроспективний аналіз наукової думки щодо сутності мислення особистості, а також сучасних підходів до розуміння професійного мислення фахівця дозволили стверджувати, що воно є надскладним, інтегративним, поліпроцесуальним і полісистемним феноменом, особливим видом мислення, що забезпечує вирішення фахівцем проблем його професійної діяльності й професійного розвитку, і функціонує на предметно-орієнтованому, діяльнісно-орієнтованому та методологічному рівнях завдяки різнорівневій рефлексії.

Так, предметно-орієнтований рівень професійного мислення функціонує у сфері ситуаційно-професійних ускладнень; його предметом є певна проблемна професійна ситуація; за своїм властивостями це рівень практичного мислення – мислення в дії. Предметом наступного – діяльнісно-орієнтованого рівня професійного мислення фахівця є його професійна діяльність, що набуває такої властивості, як проблемність, це рівень “мислення про свою діяльність”. Воно, на відміну від попереднього, набуває більшої вербалізованості в контексті проговорення про себе, внутрішнього діалогу, втрачає конкретність і швидкість актуалізації знань; втрачає особистісну, емоційну модерацію й набуває ознак теоретичного мислення. Третім змістовим рівнем професійного мислення є методологічний рівень, що “обслуговує” його мисленнєву діяльність, тобто є мисленням мислення, або метамисленням; його предметом є власне професійна мислєдіяльність фахівця. Механізмом переходу предметно-орієнтованого на діяльнісно-орієнтований та методологічний рівні професійного мислення є рефлексія, причому перехід з першого на другий рівень відбувається завдяки предметній, діяльнісній рефлексії, а з другого на третій – вона набуває статусу методологічної рефлексії – рефлексії рефлексії.

Таким чином, професійна підготовка майбутніх фахівців в умовах вищого навчального закладу має забезпечити цілеспрямований розвиток їх професійного мислення як рух крізь усі його змістові рівні (предметно-орієнтований, діяльнісно-орієнтований і методологічний) та площини (сфери ситуаційно-професійних та професійно-суб'єктних ускладнень актуального, діяльнісного та потенційного, спроектованого), результатом чого є вироблення майбутнім фахівцем нових діяльнісних і мисленнєвих схем, що забезпечує успішне вирішення ним складних, полісистемних проблем усіх можливих рівнів прояву.

Це складане для вітчизняної вищої школи завдання, на нашу думку, може бути вирішеним завдяки реалізації у процесі фахової підготовки комплексу методів, які забезпечують актуалізацію таких психологічних механізмів як: 1) вербалізація – проговорювання майбутнім фахівцем власної мислєдїяльностї (“мислення вголос” та “проговорювання про себе”), словесні звіти перебігу вирішення проблемних ситуацій; 2) об’єктивація – вирішення полісистемних професійних проблемних ситуацій, у процесі реальної чи/ї змодельованої професійної діяльностї; 3) схематизація – побудова, інтерпретація схем різного типу (предметних, онтологічних; діяльнісних та методологічних); 4) метафоризація – інтерпретація та створення професійних метафор; 5) рефлексивні виходи – вихід суб’єкта зі своєї колишньої позиції діяча й перехід у нову позицію – зовнішню, як стосовно колишніх, уже виконаних діяльностей, так і стосовно майбутньої, проєктованої діяльностї; 6) нормування – побудова майбутнім фахівцем власної мислєдїяльностї відповідно до певних норм та правил (логічних і психологічних), робота з поняттями як інструментами розуміння й мислення.

Причому успішний розвиток професійного мислення майбутніх фахівців у ВНЗ потребує актуалізації вищезазначених психологічних механізмів як у процесі аудиторної роботи, так і самостійної, позааудиторної, яка має здійснюватися у віртуальному освітньому просторі – системі освітніх ресурсів, інтегрованих інформаційних та педагогічних технологій, що виконують інформаційну, комунікативну, координувальну, розвивальну, стимулювальну, культуроформувальну та ін. функції. Так, віртуальні навчальні дисципліни мають бути побудованими не тільки відповідно до психологічної структури навчально-професійної діяльностї та засвоєння професійних знань, а також змістової структури професійної мислєдїяльностї; містити практичні завдання для самостійної роботи, що ґрунтуються на методах: моделювання мислення, аналізу професійних ситуацій, картографування концепту і структурування мислення, схемотехніки, евристики та ін.; передбачати можливість здійснення самодіагностики рівня розгортання мислєдїяльностї тощо. При цьому необхідним, на нашу думку, є врахування того, що некероване знаходження студентів у віртуальному просторі може призвести до порушень їх мисленнєвої діяльностї: еклектичностї, трафаретностї, поверховостї їх мислення, зниженню його критичностї та системностї, гнучкостї внаслідок інформаційного та психологічного виснаження. Це вимагає обережного ставлення до віртуальних освітніх продуктів, цілеспрямованого формування професійної готовностї викладачів до створення електронного дидактичного контенту.